

Warszawa, dnia 28 stycznia 2005 r.

RZECZPOSPOLITA POLSKA
RZECZNIK PRAW OBYWATELSKICH

RPO-471539-IV/04/GR

00-090 Warszawa
Al. Solidarności 77

Tel. centr. 551 77 00
Fax 827 64 53

Trybunał Konstytucyjny

WARSZAWA

Wniosek

Rzecznika Praw Obywatelskich

Na podstawie art. 191 ust. 1 pkt 1 Konstytucji Rzeczypospolitej Polskiej z dnia 2 kwietnia 1997 r. (Dz. U. Nr 78, poz. 483) oraz art. 16 ust. 2 pkt 2 ustawy z dnia 15 lipca 1987 r. o Rzeczniku Praw Obywatelskich (tj.: Dz. U. z 2001 r., Nr 14, poz. 147)

wnoszę o

- I. stwierdzenie, że art. 70 ust. 2 ustawy z dnia 4 lutego 1994 r. o prawie autorskim i prawach pokrewnych (Dz. U. z 2000 r. Nr 80, poz. 904 ze zm.) jest niezgodny z art. 32 w zw. z art. 64 ust. 2 Konstytucji RP;
- II. orzeczenie, że art. 70 ust. 2 ustawy powołanej w punkcie I wniosku traci moc obowiązującą z upływem dwunastu miesięcy od dnia ogłoszenia wyroku w Dzienniku Ustaw.

Uzasadnienie

I. Problem leżący u podstaw wniosku.

Do Rzecznika Praw Obywatelskich wpływają skargi od podmiotów reprezentujących środowiska twórcze scenografów i choreografów, a dotyczące uprawnienia do dodatkowego wynagrodzenia z tytułu eksploatacji utworów audiowizualnych, przewidzianego w art. 70 ust. 2 ustawy z dnia 4 lutego 1994 r. o prawie autorskim i prawach pokrewnych (Dz. U. z 2000 r. Nr 80, poz. 904 ze zm.; dalej: ustawa o prawie autorskim i prawach pokrewnych).

Do wynagrodzenia tego, oprócz głównego reżysera, operatora obrazu oraz twórcy scenariusza, uprawnieni są również twórcy innych utworów literackich lub muzycznych, które stworzone zostały do utworu audiowizualnego lub w nim wykorzystane, oraz artyści wykonawcy. Wśród uprawnionych nie ma zatem ani scenografów, ani choreografów. W ten sposób ustawodawca przyznał pewnej grupie współtwórców utworu audiowizualnego istotne uprawnienie majątkowe, pomijając innych współtwórców dzieła audiowizualnego. Wątpliwości Rzecznika Praw Obywatelskich budzi dobór podmiotów uprzywilejowanych (*scil.* uprawnionych do dodatkowego wynagrodzenia), albowiem nie został on dokonany według racjonalnych przesłanek. Stan taki narusza zasadę równej ochrony praw majątkowych.

II. 1. Pojęcie utworu audiowizualnego i krąg jego współtwórców.

Utworom audiowizualnym ustawodawca zdecydował się poświęcić zespół przepisów wyodrębnionych w osobnym rozdziale ustawy o prawie autorskim i prawach pokrewnych (art. 69 - 73). Regulacja taka jest niewątpliwie uzasadniona znaczną zwykle liczbą współtwórców oraz zróżnicowaniem wkładów poszczególnych autorów, a także szczególnie skomplikowanym charakterem stosunków zawiązujących się przy tworzeniu i eksploatacji utworów audiowizualnych

(por. np. A. Nowicka, *Podmiot prawa autorskiego*, [w:] *System prawa prywatnego. Prawo autorskie*, tom 13, pod red. J. Barty, Warszawa 2003, s. 103).

Ustawa o prawie autorskim i prawach pokrewnych nie zawiera definicji utworu audiowizualnego. W piśmiennictwie przyjmuje się, że utwór audiowizualny to utwór (a więc przejaw działalności twórczej o indywidualnym charakterze) wyrażony za pomocą serii następujących po sobie obrazów, z dźwiękiem lub bez dźwięku, utrwalony na jakimkolwiek nośniku umożliwiającym wielokrotne odtwarzanie, wywołujący wrażenie ruchu (por. K. Górecka, *Pojęcie utworu audiowizualnego w ustawie o prawie autorskim i prawach pokrewnych*, „Przegląd Sądowy” 1997, nr 7-8, s. 108). Podkreślenia wymaga, że utworem audiowizualnym jest nie tylko film fabularny, ale również „sfilmowany” spektakl teatralny, film dokumentalny, wideoklip, reklama telewizyjna (por. np. J. Barta, R. Markiewicz, [w:] *Ustawa o prawie autorskim i prawach pokrewnych*, pod red. J. Barty i R. Markiewicza, III wyd., Dom Wydawniczy ABC 2003, s. 78; wyrok Sądu Najwyższego z dnia 23 stycznia 2003 r., II CKN 1399/00, OSNC 2004, z. 4, poz. 62).

Stosownie do art. 69 ustawy o prawie autorskim i prawach pokrewnych, współtwórcami utworu audiowizualnego są osoby, które wniosły wkład twórczy w jego powstanie, a w szczególności: reżyser, operator obrazu, twórca adaptacji utworu literackiego, twórca stworzonych dla utworu audiowizualnego utworów muzycznych lub słowno-muzycznych oraz twórca scenariusza.

Wyliczenie zawarte we wskazanym wyżej przepisie jest przykładowe, co wynika jasno z poprzedzenia go słowami „w szczególności”. Innymi słowy, współtwórcą utworu audiowizualnego jest każdy, kto wniósł wkład twórczy w jego powstanie .

W piśmiennictwie wskazuje się, że w przesłance wniesienia wkładu twórczego w powstanie utworu audiowizualnego można dostrzec dwa elementy (por. M. Czajowska - Dąbrowska, [w:] *Ustawa o prawie autorskim i prawach pokrewnych*, pod red. J. Barty i R. Markiewicza, III wyd., Dom Wydawniczy ABC 2003, s. 485). Po pierwsze, wkład osoby uczestniczącej w realizacji dzieła audiowizualnego musi odpowiadać kryteriom wynikającym z art. 1 ust. 1 ustawy o prawie

autorskim i prawach pokrewnych, czyli musi być „przejawem działalności twórczej o indywidualnym charakterze”. Po drugie, musi to być wkład w sam proces tworzenia utworu audiowizualnego, a nie w stadia poprzedzające go lub następujące po nim.

II. 2. Scenograf jako współtwórca utworu audiowizualnego.

W art. 69 ustawy o prawie autorskim i prawach pokrewnych, w którym wymieniono przykładowo współtwórców utworu audiowizualnego, pomija się scenografów. Oczywistym jest, że okoliczność ta nie przesądza - w świetle charakteru tego wyliczenia (katalog otwarty) - o tym, że scenograf nie może być uznany za współtwórcę utworu audiowizualnego.

Zadaniem scenografa filmowego, będącego artystą plastykiem, jest opracowanie plastycznej i architektonicznej oprawy utworu audiowizualnego. W procesie twórczym współpracuje on przede wszystkim z reżyserem i operatorem.

W piśmiennictwie przyjmuje się, że scenograf zalicza się zwykle do kręgu twórców utworu audiowizualnego, obok reżysera, autora scenariusza, operatora obrazu, autora kompozycji stworzonych specjalnie do filmu (por. A. Wojciechowska, *Autorskie prawa osobiste twórców dzieła audiowizualnego*, „Zeszyty Naukowe Uniwersytetu Jagiellońskiego. Prace z Wynalazczości i Ochrony Własności Intelektualnej” 1999, z. 72, s. 102). Znaczenie scenografa akcentuje się zwłaszcza w przypadku filmów fabularnych (por. M. Czajowska - Dąbrowską *op. cit.* s. 486).

Także w środowisku artystycznym od dawna praca scenografa stawiana jest na równi z pracą reżysera czy autora scenariusza (por. M. Hendrykowski, *Autor jako problem poetyki filmu*, Poznań 1988, s. 37). Dlatego też, jak wynika z informacji uzyskanych przez Rzecznika Praw Obywatelskich w Stowarzyszeniu Filmowców Polskich, scenografowie partycypują w dochodach tantiemowych uzyskiwanych na podstawie art. 70 ust. 2 ustawy o prawie autorskim i prawach pokrewnych, z tym że odbywa się to na podstawie porozumienia z reżyserami i operatorami.

Również analiza orzecznictwa prowadzi do wniosku, że scenograf uznawany jest za współtwórcę utworu audiowizualnego (por. np. wyroki Sądu Apelacyjnego w Warszawie: z dnia 23

kwietnia 1999 r., I ACa 1507/98, „Prawo Gospodarcze” 2000, nr 2, s. 47; z dnia 18 czerwca 1998 r., I ACa 284/98, OSA 1999, z. 11-12, poz. 95).

Ostatnio także ustawodawca wyraźnie zaliczył scenografów do współtwórców utworu audiowizualnego, z tym że uczynił to w ustawie z dnia 29 grudnia 1992 r. o radiofonii i telewizji (t.j. Dz. U. z 2004 r., Nr 253, poz. 2531 ze zm.). Otóż zgodnie z art. 4 pkt 1c tejże ustawy, zespołem twórczym jest zespół osób tworzących audycje, do którego zalicza się w szczególności: reżysera, autora scenariusza, scenografa, operatora, odtwórców głównych ról i kompozytora.

Nie może przy tym budzić wątpliwości, że w pewnych kategoriach utworów praca scenografa ma znaczenie niezwykle istotne z punktu widzenia całości utworu i stanowi ważny punkt oceny danego dzieła przez krytyków i publiczność. Tak dzieje się np. w przypadku fabularnych filmów historycznych, nie wspominając już o teatrze telewizji. Istotnym jest również, że udana oprawa plastyczna i architektoniczna utworu audiowizualnego może nierzadko przesądzić nie tylko o sukcesie artystycznym, ale i komercyjnym utworu.

II.3. Znaczenie pracy choreografa przy tworzeniu utworu audiowizualnego.

W odróżnieniu od wkładu scenografa, praca choreografa w tworzeniu utworu audiowizualnego ma ograniczone znaczenie. Przynajmniej jednak w przypadku pewnych kategorii utworów audiowizualnych choreograf powinien być uznanym za osobę, która wniosła wkład twórczy w powstanie utworu audiowizualnego. Dotyczy to zwłaszcza takich dzieł jak musicale, wideoklipy, telewizyjne programy rozrywkowe oparte w znacznej części na formach tanecznych.

Reasumując, w pewnych przypadkach choreograf wnosi twórczy wkład w powstanie dzieła audiowizualnego, a tym samym jest jego współtwórcą.

II. 4. Uprawnienie do dodatkowego wynagrodzenia z tytułu eksploatacji utworu audiowizualnego.

Ustawa o prawie autorskim i prawach pokrewnych, w art. 70 ust. 2, stanowi, że główny reżyser, operator obrazu, twórcy scenariusza, twórcy innych utworów literackich lub muzycznych, które stworzone zostały do utworu audiowizualnego lub w nim wykorzystane, oraz artyści wykonawcy są

uprawnieni do: 1) wynagrodzenia proporcjonalnego do wpływów z tytułu wyświetlania utworu audiowizualnego w kinach; 2) stosownego wynagrodzenia z tytułu najmu egzemplarzy utworów audiowizualnych i ich publicznego odtwarzania, 3) stosownego wynagrodzenia z tytułu nadawania utworu w telewizji lub poprzez inne środki publicznego udostępniania utworów; 4) stosownego wynagrodzenia z tytułu reprodukowania utworu audiowizualnego na egzemplarzu przeznaczonym do własnego użytku osobistego.

Wynagrodzenie to wypłaca korzystający z utworu audiowizualnego za pośrednictwem właściwej organizacji zbiorowego zarządzania prawami autorskimi lub prawami pokrewnymi; (art. 70 ust. 3 ustawy o prawie autorskim i prawach pokrewnych).

Podkreślić należy, że wynagrodzenie określone w art. 70 ust. 2 ustawy o prawie autorskim i prawach pokrewnych, jest wynagrodzeniem dodatkowym, niezależnym od honorariów, jakie współtwórcy utworu audiowizualnego otrzymują od producenta z tytułu przeniesienia na niego autorskich praw majątkowych do eksploatacji utworów w ramach utworu audiowizualnego jako całości. Podmiotem zobowiązanym do wypłaty tego wynagrodzenia jest korzystający z utworu audiowizualnego, np. nadawcy telewizyjni, podmioty prowadzące kina (por. postanowienie Sądu Apelacyjnego w Białymstoku, I ACz 747/01, OSA 2002, nr 7, poz. 40).

Jest to wynagrodzenie przysługujące z mocy ustawy, niezależne od stosunków prawnych łączących producenta z korzystającym z utworu. Innymi słowy, w takiej sytuacji korzystający z utworu uiszcza stosowne wynagrodzenie producentowi, jako uprawnionemu do utworu audiowizualnego jako całości, a ponadto zobligowany jest jeszcze do zapłaty wynagrodzenia podmiotom wymienionym w art. 70 ust. 2 ustawy o prawie autorskim i prawach pokrewnych.

To szczególne uprawnienie do żądania dodatkowego wynagrodzenia przyznane zostało tylko pewnej, wymienionej taksatywnie, grupie osób. Innymi słowy, w odróżnieniu od art. 69 ustawy o prawie autorskim i prawach pokrewnych, katalog podmiotów uprawnionych, wymienionych w art. 70 ust. 2 tejże ustawy, ma charakter zamknięty. Wśród podmiotów uprawnionych do tego

wynagrodzenia nie ma ani scenografa, ani choreografa - tym samym nie mają oni prawa partycypować w wynagrodzeniu tantiemowym uzyskiwanym na podstawie art. 70 ust. 2 ustawy o prawie autorskim i prawach pokrewnych.

III. Zarzuty wniosku.

W ocenie Rzecznika Praw Obywatelskich wybór podmiotów uprawnionych do dodatkowego wynagrodzenia przewidzianego w art. 70 ust. 2 ustawy o prawie autorskim i prawach pokrewnych, w szczególności pozbawienie tego prawa scenografów i choreografów, którzy wnieśli twórczy wkład w powstanie utworu audiowizualnego, nie daje się pogodzić z konstytucyjną zasadą równości (art. 32 Konstytucji RP), w odniesieniu do praw majątkowych wyrażoną również w art. 64 ust. 2 Konstytucji RP.

Według utrwalonego orzecznictwa Trybunału Konstytucyjnego konstytucyjna zasada równości wobec prawa nakazuje identyczne traktowanie wszystkich adresatów określonej normy prawnej, znajdujących się w takiej samej lub w podobnej sytuacji prawnie relewantnej. Z zasady równości wobec prawa wynika zatem nakaz równego, czyli jednakowego traktowania wszystkich adresatów normy prawnej, co oznacza zarówno zakaz dyskryminowania, jak i zakaz faworyzowania takich osób. Ustalenie, czy zasada równości wobec prawa została w konkretnym przypadku naruszona, wymaga określenia kręgu adresatów, do których odnosi się dana norma prawna, oraz wskazania elementów charakteryzujących ich sytuację prawną które są prawnie istotne. Zasada równości wobec prawa wymaga jednocześnie zasadności kryterium, na podstawie którego dokonano zróżnicowania sytuacji określonych podmiotów (por. wyroki Trybunału Konstytucyjnego z: 24 lutego 1999 r., sygn. SK 4/98, OTK ZU nr 2/1999, poz. 24; 17 stycznia 2001 r., sygn. K 5/00, OTK ZU nr 1/2001, poz. 2; 17 maja 2004 r., sygn. SK 32/03, OTK ZU nr 5/A/2004, poz. 44).

Oceniając zasadność zarzutów odnoszących się do zasady równości wobec prawa, należy najpierw zbadać, czy istnieje jakaś cecha wspólna, uzasadniająca podobne traktowanie adresatów wskazanej normy prawnej, ustalić kryterium, według którego te podmioty zostały przez kwestionowany przepis

różnie potraktowane, a następnie rozważyć, czy ta odmienność jest uzasadniona (por. wyrok TK z 16 grudnia 1997 r., sygn. K. 8/97, OTK ZU nr 5-6/1997, poz. 70). Jak wskazano, równość wobec prawa to także problem zasadności wyboru takiego, a nie innego kryterium różnicowania. Aby odpowiedzieć na pytanie, czy dane kryterium może stanowić podstawę różnicowania podmiotów prawa, należy rozstrzygnąć: czy kryterium to pozostaje w racjonalnym związku z celem i treścią danej regulacji; czy waga interesu, któremu różnicowanie ma służyć, pozostaje w odpowiedniej proporcji do wagi interesów, które zostaną naruszone w wyniku wprowadzonego różnicowania; czy kryterium różnicowania pozostaje w związku z innymi wartościami, zasadami czy normami konstytucyjnymi, uzasadniającymi odmienne traktowanie podmiotów podobnych. Innymi słowy, różnicowanie podmiotów podobnych winno, po pierwsze, mieć charakter relewantny, a więc pozostawać w bezpośrednim związku z celem i zasadniczą treścią przepisów, w których zawarta jest kontrolowana norma oraz służyć realizacji tego celu i treści. Inaczej rzecz ujmując, wprowadzone zróżnicowanie powinno mieć charakter racjonalnie uzasadniony - nie wolno go dokonywać według dowolnie ustalonego kryterium. Po drugie, musi mieć charakter proporcjonalny, a więc waga problemu, któremu ma służyć różnicowanie sytuacji adresatów normy, musi pozostawać w odpowiedniej proporcji do wagi interesów, które zostaną naruszone w wyniku nierównego potraktowania podmiotów podobnych. Po trzecie, pozostawać powinno w jakimkolwiek związku z normami konstytucyjnymi, uzasadniającymi odmienne traktowanie podmiotów podobnych (por. wyroki Trybunału Konstytucyjnego z: 11 lutego 2003 r., sygn. P 12/02, OTK ZU nr 2/A/2003, poz. 10; 14 czerwca 2004 r., sygn. P 17/03, OTK ZU nr 6/A/2004, poz. 57).

W oparciu o wskazany wyżej schemat rozumowania należy w pierwszej kolejności ustalić, czy pomiędzy utworem scenograficznym lub choreograficznym stworzonym dla utworu audiowizualnego albo w nim wykorzystanym, a utworami wymienionymi w art. 70 ust. 2 ustawy o prawie autorskim i prawach pokrewnych, zachodzi podobieństwo. Na zadane pytanie należy udzielić odpowiedzi twierdzącej, albowiem obie te kategorie utworów składają się na utwór

audiowizualny. Inaczej rzecz ujmując, zarówno podmiot będący autorem utworu scenograficznego lub choreograficznego stworzonego dla utworu audiowizualnego albo w nim wykorzystanego, jak i podmioty wskazane w art. 70 ust. 2 ustawy o prawie autorskim i prawach pokrewnych, są współtwórcami utworu audiowizualnego.

Ustawodawca wprowadził więc zróżnicowanie wśród podmiotów podobnych, charakteryzujących się tą samą cechą istotną (relewantną).

Zróżnicowanie to - zdaniem Rzecznika Praw Obywatelskich - jest niekonstytucyjne, albowiem nie została spełniona podstawowa przesłanka odstępstwa od zasady równości w postaci racjonalności zróżnicowania. Ustawodawcy nie przyświecał bowiem jasny i czytelny cel przy określaniu katalogu podmiotów uprawnionych do dodatkowego wynagrodzenia określonego w art. 70 ust. 2 ustawy o prawie autorskim i prawach pokrewnych.

Celem takim nie jest w każdym razie przyznanie tego uprawnienia głównym twórcom utworu audiowizualnego (co mogłoby sugerować przyznanie prawa do wynagrodzenia tylko „głównemu” reżyserowi). Otóż oprócz podmiotów, których wkład twórczy w powstanie utworu audiowizualnego uznać należy za istotny (główny reżyser, autor scenariusza, operator obrazu), w art. 70 ust. 2 wymieniono również twórców innych utworów literackich lub muzycznych, które stworzone zostały do utworu audiowizualnego lub w nim wykorzystane, oraz artystów wykonawców. *Lege non distinguente* prawo do dodatkowego wynagrodzenia przysługuje wszystkim twórcom utworów literackich lub muzycznych, które stworzone zostały do utworu audiowizualnego lub w nim wykorzystane, oraz wszystkim artystom wykonawcom. Nie jest zatem istotne, czy wkład tych podmiotów znaczący.

W świetle powyższego trudno wyjaśnić, dlaczego konstruując krąg podmiotów uprawnionych do dodatkowego wynagrodzenia pominięto scenografa i choreografa. Innymi słowy, katalog podmiotów uprzywilejowanych (*scil.* uprawnionych do dodatkowego wynagrodzenia z art. 70 ust. 2

ustawy o prawie autorskim i prawach pokrewnych) został określony w sposób dowolny, a więc niekonstytucyjny.

Nawet jeżeli jednak uznać, że celem regulacji z art. 70 ust. 2 ustawy o prawie autorskim i prawach pokrewnych było zapewnienie dodatkowego wynagrodzenia podmiotom, których twórczy wkład w powstanie dzieła jest znaczący (do czego w ocenie Rzecznika Praw Obywatelskich nie ma podstaw), to nie zmienia to konstatacji o niekonstytucyjności tej regulacji z powodu pominięcia w niej scenografa i choreografa. Jak wskazano wyżej (punkt II.2 wniosku), scenograf jest uznawany powszechnie za współtwórcę utworu audiowizualnego, w licznych przypadkach odgrywając istotną rolę w kreacji tego utworu. Istnieje również pewna kategoria utworów - chociażby musical czy wideoklip - w przypadku których nie sposób zaprzeczyć, że wkład twórczy choreografa w powstanie utworu audiowizualnego jest znaczący. Brak w takiej sytuacji racjonalnych przesłanek pozbawiających pewną kategorię twórców (*scil.* scenografów i choreografów), którzy wnieśli znaczący wkład w powstanie utworu audiowizualnego, prawa do przywileju w postaci dodatkowego wynagrodzenia z art. 70 ust. 2 ustawy o prawie autorskim i prawach pokrewnych.

IV. Wniosek o odroczenie utraty mocy obowiązującej zaskarżonego przepisu.

Stosownie do art. 190 ust. 3 Konstytucji RP, orzeczenie Trybunału Konstytucyjnego wchodzi w życie z dniem ogłoszenia, jednak Trybunał Konstytucyjny może określić inny termin utraty mocy obowiązującej aktu normatywnego. Termin ten nie może przekroczyć osiemnastu miesięcy, gdy chodzi o ustawę, a gdy chodzi o inny akt normatywny - dwunastu miesięcy. W przypadku orzeczeń, które wiążą się z nakładami finansowymi nie przewidzianymi w ustawie budżetowej, Trybunał Konstytucyjny określa termin utraty mocy obowiązującej aktu normatywnego po zapoznaniu się z opinią Rady Ministrów.

Określenie tego terminu może przy tym nastąpić nie tylko poprzez podanie konkretnego dnia, ale również poprzez wskazanie okresu od publikacji wyroku w Dzienniku Ustaw (por. wyrok

Trybunału Konstytucyjnego z dnia 27 października 2004 r., sygn. SK 1/04, OTK ZU nr 9/2004, poz. 96).

Występując z niniejszym wnioskiem Rzecznik Praw Obywatelskich nie zmierza do pozbawienia twórców utworu audiowizualnego prawa do partycypowania w wynagrodzeniu uzyskiwanym z tytułu eksploatacji utworu audiowizualnego. Intencją Rzecznika jest usunięcie z porządku prawnego regulacji, która w sposób niezgodny z Konstytucją RP kształtuje katalog podmiotów uprawnionych do tego wynagrodzenia.

W związku z powyższym uzasadnione jest - zdaniem Rzecznika - odroczenie utraty mocy obowiązującej zaskarżonych przepisów ustawy o prawie autorskim i prawach pokrewnych na czas niezbędny do dokonania stosownych zmian normatywnych, uwzględniających konstytucyjną zasadę równości.

V. Mając powyższe okoliczności na uwadze, wnoszę jak na wstępie.

Z upoważnienia
Rzecznika Praw Obywatelskich
/-/ Stanisław Trociuk
Zastępca Rzecznika Praw Obywatelskich